

NOVICE

kmetijskih, rokodelnih in narodskih reči.

Na svitlobo dane od krajske kmetijske družbe.

Odgovorni vrednik *Dr. Janez Bleiweis.*

Tečaj VII.

V sredo 27. rožnika (junija) 1849.

List 26.

Kresni žarki

blagorodnemu, visokočastitimu

Gospodu Gospodu

JANEZU K. KERSNIKU,

starašinu c. k. akademiškiga učeliša v Ljubljani, učeniku naravoslovja, pravimu udu krajske kmetijske družbe i. t. d.,

o njegovim veselim godu

od hvaležnih slovenskih učencov

posvečeni 24. rožnika 1849.

Kjer časti se modrost, tam se imenuje moj sin.
Koseski.

Se v času, ko pod lipo je slovansko
Ledenostudne burje jeza brila,
Ko domovine cvetje pomladansko
Strupena slana smertno je parila,
Ko nam je lastno mater veličansko
Ošabna tujka, mili Bog! davila;
Še v tistim temnim, kletvonosnim času
Slovenska mlada Vila ni molčala,
V presladkim, milim, materinskim glasu
Ti je zelene vence podajala
Raseče na ledenimu Parnasu:
Oj, kak sedaj bi pač ne prepevala!
Sedaj, ko sme na beli dan zleteti,
Verige duhomorne razdrobiti,
V višavah perutnic krepost razpeti,
Iz sončnih žarkov nadahnutje piti;
Sedaj, ko glasno slavo sme zapeti,
In Tebe, ljubi Oče! počastiti,
Ki ljubiš nas, sinove domovine,
Po svetih hramih vodiš nas narave,
Nje veličanske razkazuješ čine,
Učiš vodila njene in postave;
Beseda Tvoja z lučjo nas prešine,
Kot zorno sonce hribov sive glave.
Tvoj um nas, Tvoje ljubljene otroke,
V višave sinje svitlih zvezd spremljuje;
De červ enako stvar je Božje roke
Kot svitli Seraf, v kimu večnost snuje,
De človek brez namembe ni visoke,
Modrost nam Tvoja jasno dokazuje. —
Ljubezen sveto k domovini mili
Vcepuješ v mlade serca, Tebi vdane,
De mati Slava bi na nje gomili
Solz britkih ne točila, de bi rane
Ji stare zvesti sini zacelili
Od tujcov, lastnih sinov ji zavdane! —
Položil na oltar si domovine
Zaklade znanosti neprecenljive,
Zasadil v rahlo zemljo dragotine,
Ki dalj terpe kot zid terdujave sive;
Zato pa tudi tisuč serc prešine
Do Tebe rahli čut zahvale žive.
Poštujo Te Očeta mož jezera,
Ki Ti si peljal jih v zavetje varno,
Kim česlo je podala sveta vera,

Voditi v večni dom Slovence marno;
Na ktere zdaj Slovanstvo se opera,
Ko sil nevihta mu proti viharno. —
In naše serca, kak bi dans molčale!
In ne ovile Ti krog sive glave
Scer revni, tode seróni vene zahvale.
O sprejmi v znamenje ga ljubezni prave,
Ki gnala v sercih nam bo krasne kale,
Dokler poji nas voda bistre Save.
Scer zdajci bo ločitve ura bila,
Ločila nas na vedno večne čase,
Osoda nas v široki svet pahnila;
Pa v sercu tleča iskra žive glase
Zahvale, poštovanja bo budila,
Dokler življenja luč nam lesketá se. —
Gospod, ki viža sveta harmonije,
Ki vsim stvarém je Oče ljubeznjivi,
Naj pusti, de veliko let še sije
Rumeno sonce Tvoji glavi sivi
V Slovenje blagor, ktere glas Ti vpije:
»Mladenčev skerbni Oče, Bog Te živi!«

Kmetijske skušnje

gospodarjem in gospodinjam na znanje.

Kuhinska sol nar boljši pomoček zoper strupene zeliša.

Čeravno živina po svojim notranjim občutku zdrave zeliša od strupenih na paši práv dobro loči, se vunder večkrat zgodi, de lačna in izstradana živina po strupenih séže in po teh zbolí. Navadne znamenja taciga ostrupenja so: Poprej zdrava živina je po paši nekoliko omotčina, se sémtertjé maja, se trése, je vertoglava, oči so vpadene in stekljene (glažovnate) ali pa so rudeče in kakor s kervjó nalite, gobec je vroč in suh, sapa težka, žeja velika, živina je večkrat napeta, po trebuhu jo kolje, blato ne gré od nje, ali jo pa driska žéne, ne more scati, merzel pot na-njo stópa i. t. d. Nevedni in lahkoverni ljudjé mislijo, de ji je narejeno (zacoprano), jo kadé in mnoge druge reči ž njo vganjajo, ki ji toliko pomagajo, de pride konjodercu gotovo v pést. — V tacih boleznih ni boljšiga in gotovšiga pomočka, kakor je kuhinska sol, ktera se da živini lizati, ali se ji pa — kar je še boljši — v vodi razstopljena v gobec vliva, ako bi živina te osoljene vode sama piti ne hotla. Sol hladí živino, jo odpré in pokončá zelišni ojstri strup v želodcu in čevih. Kdor poslednjiga ne verjame, naj vzame štupe navadniga ali turškiga pôpra v usta; kakó ga bo péklo! Če pa vzame potem en šnofek solí v usta in jo da v ustih razstopiti, bo čutil, de ga kmalo manj péče, in ako sol večkrat ponoví, pékljina do dobriga jenja. Ravno to se zgodi tudi, ako se požirk zlo osoljene merzle vode v ustih derží. Kmetovavci! živo vam priporočimo ta pomoček za Vašo živino v imenovani bolezni. Zamerkajte si ga!

Živo apno in nož zoper napenjanje živine.

Živo apno in nož (trokár) sta dva pomočka zlatiga denarja vredna, če poléti živino po zeleni sirovi (frišni) klaji napenja. V Novícah in tudi v pratiki kmetijske družbe smo popisali na tanjko, kakó se imata oba pomočka rabiti. Zdej se bliža čas, ko bo živino večkrat napenjalo. Opomnimo Vas tedej, kmetovavci! se ob pravim času soznaniti s tema pomočkama, de se ne boste prepôzno za ušesi praskali. Živo apno, razstopljeno v vodi, de je kakor mléko, in napeti živini v gobec vilito, prežêne napenjanje, če že ni presilno postalo; po tem pa pomaga nož, ki se trokár imenuje, s katerim se napeti vamp nabôde, de po nožnici, v vampu zasačeni, vetrovi iz njega izfercé.

Kakó Angleži pridelk na travnikih pomnožujejo.

Znano je, de ga ni boljšiga kmetovavca na svétu, ki bi vedil za svoj dobiček bolj skerbeti, kakor so Angležki najémniki (štántarji.) Kaj pa ti storé, kadar je travnik pokošen? Pokošeni travnik pokrijejo s slamo, ali z maham, ali z rêsjem ali s kako drugo nasteljo — in si tako ob kratkim napravijo drugo bogato košnjo. Nar raji se poslužijo v ta namen slame, kër se da nar lože sêmtertjê prekladati. Če tudi slama po storjeni rabi ni za nič družiga, je vunder še zmirej za steljo dobra — in zguba na travi se bogato spleča z obilnim novim pridelkam na travniku. Čeravno zemlja in podnebje nista pri nas taka, kot na Angležkim, bi vunder to toliko hvaljeno ravnanje morebiti poskušnje vredno bilo, kar bi se lahko takó storilo, de bi se en velik kos travnika s slamo ali rêsjem pokrtil, drugi ravno takó veliki kos pa ne. Druga košnja bo pokazala razloček. Ljubo bi nam bilo, ako bi kak kmetovavec to poskusil in skušnjo potem v Novícah na znanje dal. *)

Iz postav za ohranjenje gojzdov od cesarice Marije Terezije danih.

(Dalje.)

15) Kadar se pa v posékanim kraji dosti mladih drevésc zaseje, ni dobro semenskih drevés, de podrašine ne zadušé, predolgo pušati, ampak tréba jih je skerbno in previdno posékati. Tréba je drevésa, dokler še stojé, okléstiti, po tem še le deblo posékati, de mladih drevésc preveč ne potare; to je pa treba storiti, dokler so mlade drevésca še šibke, de se pod drevésam ne starejo, ampak le na tla všibé, in potlej spet same vstanejo; če so pa podrasliki že debéli, jih drevó, kadar se na-nje poséka, potare ter veliko škodo stori.

Sekači naj pa skerbé, de se jim drevó na tisto stran podere, kjer zalégi nar menj škodva; kar se tako da storiti, de naj na tisti strani, kamor hočejo, de se jim drevó podere, deblo nasekajo, na drugo stran pa nažagajo, potlej pa v špranjo leséne ali železne zagojzde zabijajo in takó drevó na uno stran poderó.

Zraven naj tudi skerbé, de bodo od posékaniga drevésa odsékane véje in razraslike iz gošave iznesli, de z vozam in vpreženo živino mladih drevésc ne polomijo; naj pa tudi skerbé, de hitro kar je mogoče, derva iz gojzda spravijo.

16) Kjer so pa goli lazi, kateri niso ne za njive, ne za nograde, ne za kaj družiga, in se tudi mlade drevésa, kjer jim sémene manjka, ne morejo zarediti, naj take laze zorjó, kjer se da; kjer se pa orati ne da, naj pa s krampi skopajo, potlej naj pa sémene vsejejo

*) Če se ne motimo, ravná nek gosp. fajmošter blizo Ljubljane s svojim travnikom takó, de ga v jeseni pokrije s slamo čez zimo — in kar vémo, je práv zadovoljin z obilnišim pridelkam mèrve. Posebno tam, kjer huda zmerzljina pozimi ali huda vročina poléti koj po prvi košnji nježne travne koreninice lahko pokončá, bi utegnulo to ravnanje dobro biti. Vredništvo.

in z brano pod zemljo zavlečejo, zató se tukej spodej v zadnjim §. pové, kakšne lastnosti imajo semena, in kdaj jih je tréba sejati.

17) Desiravno zgorej imenovana nárédba zmirej ostane, de kjer se je v gojzdu enkrat začelo sekati, naj se od léta do léta zaporedama zmirej dalje séka, dokler se do konca ne pride, se vender le marsikteri daljni gojzdje najdejo, kjer so nar lepši hoje za škodle ali derva zbrane, druge pa predolgo pušene.

Od tod tedej pride, de se veliko lepim drevésam véje posušé, deblo razpoka in gnije, po tem jih véter med drugo drévje podere, in takó niso take drevésa k nobenimu pridu in še drugim drevésam škodvajo.

Ko bi takim gojzdam spet hotli pomagati, bi ne mogli drugač kakor de bi veliko mladih drevés poterli, kadar bi stare predolgo pušene drevésa iz gojzda izpravljali; ko bi pa hotli mladim drevésam, dokler ne odrastejo, perzanesti, bi mogli stare drevesa pustiti sognjiti, kar je pa vender le zmirej velika škoda; nar boljši bi bilo, kakor skušnja učí, take stare drevésa za oglje ali za pepél na mestu sožgati, in tako mladim drevésam k njih raši prostor storiti; per sékvi pa naj, kakor je zgoraj v §. 15. povédano, z vso skerbjo in previdnostjo ravnajo, takó tudi kakor derva iz gojzda spravljajo, de mladih drevés ne potarejo.

(Dalje sledí.)

Zedinjenje

krajnske, goriške in istrijske dežele v eno kronino deželo.

Po novi avstrijski vladi — vstavi ali konstitucíi — se bojo vstanovile tudi nove dežele avstrijske cesarske krone, ki se zató kronine dežele imenujejo. Nektère dežele bojo ostale, kakor so dosihmal bile; druge pa se bojo iz noviga sostavile. Veliko glasov iz slovenskih dežel se je sicer slišalo, ki so iskreno želéli, de bi se slovenski narod štajarske, koroške, krajnske, goriške in istrijske v eno têlo, v eno kronino deželo združil; kër pa so Slovenci na Štajarskim in Koroškim obstojni dél štajarskiga in koroškiga vojvodstva, so ostali kakor so dosihmal bili nerazcepljeni v svojih vojvodstvih in v svojih kroninah deželah; prebivavci krajnske, goriške in istrijske dežele pa imamo, kakor nam deželna osnova, od ministerstva tudi v Ljubljano v prevdark poslana, pové, v eno kronino dežele zedinjeni biti, kar bo gotovo vsim previdnim in rodoljubim Slovincam nove trijédne kronine dežele práv po volji. De Laham téh deželá to zedinjenje ni všeč in de so clo poslance k Cesarju na Dunaj poslali, to zedinjenje razdréti, nas žalí, zakaj v tem edinstvu nobeno ljudstvo ne bo svojih narodskih pravíc zgubilo, tedaj tudi Lah ne svojih; Slovincam istrijske in goriške dežele pa se bojo na vsako vižo njih narodske pravíce veliko bolje obvarovale in lože spolnovale, ako so s slovenskim narodom na Krajnskim v družbi. Kakor pa v ti družbi Krajne ne bo podložnik svojih sosedov, tako tudi Istrijanci in Goričani ne bojo v nobeni reči podložniki Krajneov, — vsi bomo samostojni v svoji deželi, in le v prijazni bratovski zavezi pod enim deželnim poglavarjem v enim deželnim zboru v eni precéj mogočni kronini deželi.

Nadjamo se, de se bojo naši bratje po rodu na Istrijskim in Goriškim ravno tako serčno za zavezo z nami potegnili, kakor smo se mi za-njo potegnili v zboru, ki ga je naš deželni poglavar unidan skup poklical, de bi se od ministerstva poslana osnova ilirske kronine dežele, ktera ima krajnsko, istrijsko in goriško deželo z Gradiško vred obseči, prevdarila in presodila.

Gospodu vitezu Miroslavu Kreuchbergu, c. k.